

**PRACE NAUKOWE**

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

**RESEARCH PAPERS**

of Wrocław University of Economics

**315**

# **Integracja i kryzysy na lokalnych i globalnych rynkach we współczesnym świecie**

**Tom 1**



Redaktorzy naukowi

**Jan Rymarczyk**

**Małgorzata Domiter**

**Wawrzyniec Michalczyk**



Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu  
Wrocław 2013

Redakcja wydawnicza: Anna Grzybowska, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: K. Halina Kocur

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

[www.ibuk.pl](http://www.ibuk.pl), [www.ebscohost.com](http://www.ebscohost.com),

The Central and Eastern European Online Library [www.ceeol.com](http://www.ceeol.com),

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

[http://kangur.uek.krakow.pl/bazy\\_ae/bazekon/nowy/index.php](http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php)

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się

na stronie internetowej Wydawnictwa

[www.wydawnictwo.ue.wroc.pl](http://www.wydawnictwo.ue.wroc.pl)

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie

wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Wrocław 2013

**ISSN 1899-3192**

**ISBN 978-83-7695-400-4 (tom 1)**

**ISBN 978-83-7695-327-4 (całość)**

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

## Spis treści

<b>Wstęp</b> .....	11
<b>Franciszek Adamczuk</b> , Współpraca gospodarcza na pograniczu polsko-czeskim – aspekty przestrzenne i instytucjonalne.....	13
<b>Marzena Adamczyk</b> , Rola Rady Stabilności Finansowej w zapobieganiu kryzysom finansowym.....	24
<b>Eric Ambukita</b> , Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie wielkopolskim .....	33
<b>Anna Barwińska-Małajowicz</b> , Absolwenci szkół wyższych w kontekście (nie)dostosowania oferty edukacyjnej do potrzeb pracodawców. Analiza porównawcza na przykładzie wybranych regionów w Polsce i Niemczech	43
<b>Zbigniew Bentyn</b> , Kryzys polityczny i jego logistyczne konsekwencje dla międzynarodowej sieci dostaw .....	54
<b>Zbigniew Binek</b> , Minimalizacja kosztów wprowadzenia euro w Polsce – doświadczenia krajów wchodzących do Unii Europejskiej w 2004 roku oraz rozwiązania własne .....	64
<b>Joanna Bogolębska</b> , Doświadczenia gospodarki światowej ze stanami globalnych nierównowag płatniczych w kontekście ich kryzysogenności.....	74
<b>Jarosław Brach</b> , Pozycja polskich międzynarodowych drogowych przewoźników ładunków na europejskim rynku drogowego międzynarodowego transportu towarowego – przyczyny sukcesu .....	85
<b>Magdalena Broszkiewicz</b> , Kreowanie wartości dla akcjonariuszy jako instrument rozwoju i kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej współczesnych rynków kapitałowych.....	105
<b>Dominika Brzęczek-Nester</b> , Pozycja konkurencyjna polskiego przetwórstwa przemysłowego w kontekście wyników handlu zagranicznego w latach 2006-2011 .....	115
<b>Katarzyna Brzozowska</b> , Wpływ kryzysu finansowego na otoczenie regulacyjne biznesu we Włoszech .....	125
<b>Katarzyna Bujan</b> , <i>Cash pooling</i> jako instrument zarządzania płynnością finansową w transnarodowych korporacjach .....	135
<b>Ignacy H. Chrzanowski</b> , NAFTA jako alternatywna forma integracji gospodarczej. Z perspektywy krajów postkomunistycznych .....	144
<b>Anna Chrzęściewska</b> , Determinanty rozwoju bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Indiach.....	157
<b>Anna Czech</b> , Kryzysy energetyczne we współczesnym świecie .....	167
<b>Wioletta Czemiel-Grzybowska</b> , Źródła finansowania małych i średnich przedsiębiorstw w Europie w warunkach kryzysu .....	175

<b>Katarzyna Czerewacz-Filipowicz</b> , Polityka antykryzysowa Federacji Rosyjskiej na obszarze Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej .....	184
<b>Małgorzata Czermińska</b> , Swobody rynku wewnętrznego oraz wspólna polityka konkurencji Unii Europejskiej a konkurencyjność przedsiębiorstw...	195
<b>Małgorzata Domiter</b> , Znaczenie globalnych reguł prowadzenia wymiany handlowej ze szczególnym uwzględnieniem KNU dla krajów rozwijających się .....	208
<b>Jerzy Dudziński</b> , Uwagi o działalności inwestorów finansowych na rynkach towarowych.....	223
<b>Bartosz Fortuński</b> , Czy energetyka światowa integruje się z założeniami polityki energetycznej Unii Europejskiej?.....	234
<b>Elżbieta Golemska</b> , Nowe metody zarządzania logistyką międzynarodową w procesie umiędzynarodawiania polskich przedsiębiorstw .....	244
<b>Eugeniusz Gostomski</b> , Proces tworzenia unii bankowej w krajach Eurolandu	256
<b>Małgorzata Graćik-Zajackowski</b> , <i>Fair trade</i> : szansa czy zagrożenie dla rozwoju krajów Południa? .....	267
<b>Tomasz Gutowski</b> , Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako główny sposób inwestowania korporacji transnarodowych w Polsce .....	277
<b>Marcin Haberla, Sebastian Bobowski</b> , Od uniwersytetu średniowiecznego do uniwersytetu trzeciej generacji .....	287
<b>Rafał Hryniewiecki</b> , Dyplomacja energetyczna – pomiędzy teorią a praktyką	298
<b>Małgorzata Janicka</b> , Liberalizacja przepływów kapitałowych wobec ewolucji międzynarodowego systemu walutowego .....	308
<b>Anna H. Jankowiak</b> , Japoński model komunikacji biznesowej a otwarcie japońskiej gospodarki na globalizację .....	319
<b>Dorota Jankowska, Agnieszka Majka</b> , Zmiany na lokalnych rynkach pracy województwa podkarpackiego w aspekcie przeobrażeń trójsektorowej struktury zatrudnienia .....	327
<b>Dorota Jarema</b> , Odpowiedź ASEM na światowy kryzys finansowy .....	337
<b>Bohdan Jeliński</b> , Fundamentalne konsekwencje kryzysu gospodarki globalnej	346
<b>Ewa Klima, Magdalena Rosińska-Bukowska</b> , Kryzys finansowy 2008 – analiza percepcji kryzysu przez społeczeństwo europejskie .....	357
<b>Barbara Klimas</b> , Kryzys państwa opiekuńczego i trudności w ograniczaniu społecznych funkcji państwa .....	368
<b>Artur Klimek</b> , Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych z krajów wschodzących do Polski .....	378
<b>Karolina Klupś</b> , Przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych na Ukrainie oraz ukraińskich inwestycji zagranicznych w latach 2004-2013	388
<b>Agnieszka Kłysik-Uryszek</b> , Wpływ kryzysu na aktywność międzynarodową przedsiębiorstw polskich .....	400
<b>Agnieszka Konopelko</b> , Polityka Unii Europejskiej wobec krajów regionu Kaukazu Południowego w kontekście globalnego kryzysu finansowego ..	410

<b>Radosław Koszewski</b> , Wykorzystanie zbiorów rozmytych w selekcji kandydatów do aliansu .....	421
<b>Patrycja Krawczyk</b> , Wpływ kryzysu rynków finansowych i bankowych w XXI wieku na ocenę ratingową wybranych państw .....	429
<b>Anetta Kuna-Marszałek</b> , Budowa powiązań nauki z biznesem – przegląd badań.....	439
<b>Jarosław Kuśpit</b> , Efekty ekonomiczne Europejskiej Polityki Sąsiedztwa Unii Europejskiej wobec państw Europy Wschodniej w okresie kryzysu gospodarczego .....	450
<b>Aleksandra Kuźmińska-Haberla</b> , Kraj pochodzenia produktu we współczesnej gospodarce.....	459
<b>Małgorzata Stefania Lewandowska, Tomasz Gołębiowski</b> , Innowacyjność a konkurencyjność międzynarodowa polskich przedsiębiorstw przemysłowych. Wyniki badań.....	469
<b>Marek Maciejewski</b> , Wiarygodność kredytowa państw w obliczu kryzysu finansów publicznych .....	480
<b>Agnieszka Majka</b> , Zróżnicowanie atrakcyjności inwestycyjnej powiatów województwa podkarpackiego.....	493
<b>Dominika Malchar-Michalska</b> , Międzynarodowy handel zbożem w krajach o niskim dochodzie i deficycie żywnościowym w obliczu światowego wzrostu cen żywności w latach 2006-2011 .....	502
<b>Arkadiusz Malkowski</b> , Rola zarządzania strategicznego w budowaniu konkurencyjnego regionu transgranicznego na przykładzie Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013 .....	513
<b>Arkadiusz Malkowski, Agnieszka Malkowska</b> , Creating a competitive region on the example of Pomerania Euroregion .....	523
<b>Witold Małachowski</b> , Polityka antykryzysowa Niemiec a integracja europejska .....	533
<b>Jakub Marszałek</b> , Emisja obligacji zamiennych w warunkach światowego kryzysu finansowego .....	545
<b>Grzegorz Mazur</b> , Nowy kształt powszechnego systemu preferencji celnych Unii Europejskiej .....	555
<b>Lidia Mesjasz</b> , Doświadczenia historyczne w zakresie niewypłacalności państw – wnioski dla współczesnej polityki gospodarczej.....	566
<b>Joanna Michalczyk</b> , Główne przesłanki bezpieczeństwa żywnościowego Polski i próba jego pomiaru.....	577
<b>Wawrzyniec Michalczyk</b> , Znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej w polskim handlu zagranicznym towarami rolno-spożywczymi .....	592
<b>Bartosz Michalski</b> , Zaawansowanie technologiczne polskiego eksportu w pierwszej dekadzie XXI wieku .....	607

<b>Tomasz Michałowski</b> , Kryzys zadłużeniowy w strefie euro a trwałość relacji kursowej euro/frank CFA.....	619
<b>Ewa Mińska-Struzik</b> , Bariery rozwoju eksportu w polskich przedsiębiorstwach wysokiej techniki – wyniki badań własnych .....	630

## Summaries

<b>Franciszek Adameczuk</b> , Economic cooperation in Polish-Czech border – spatial and institutional aspects.....	23
<b>Marzena Adamczyk</b> , The role of Financial Stability Board in preventing financial crises .....	32
<b>Eric Ambukita</b> , Foreign direct investment in Wielkopolska Voivodeship .....	42
<b>Anna Barwińska-Małajowicz</b> , High schools graduates in the context of (not) adjusting of educational offer to the employer expectations. Comparative analysis on the example of chosen regions in Poland and Germany .....	53
<b>Zbigniew Bentyn</b> , The political crisis and its logistic implications for international supply network .....	63
<b>Zbigniew Binek</b> , Minimizing the costs of introduction of euro in Poland – experience of countries entering the European Union in 2004 and own solutions.....	72
<b>Joanna Bogolebska</b> , The experience of global economy with global imbalances as a crisis-breeding element.....	84
<b>Jarosław Brach</b> , The position of Polish international road freight carriers on the European market of international road freight hauling – reasons behind the success .....	104
<b>Magdalena Broszkiewicz</b> , Creating value for shareholders as an instrument of growth and development of the investment attractiveness of modern capital markets.....	114
<b>Dominika Brzęczek-Nester</b> , Competitive position of Polish manufacturing in the context of foreign trade performance in the period 2006-2011 .....	124
<b>Katarzyna Brzozowska</b> , The impact of financial crisis on the regulation environment in Italy .....	134
<b>Katarzyna Bujan</b> , <i>Cash pooling</i> as a tool for liquidity management in transnational corporations .....	143
<b>Ignacy H. Chrzanowski</b> , NAFTA as an alternative form of economic integration. From the perspective of the post-communist countries.....	156
<b>Anna Chrzęściewska</b> , Determinants of foreign direct investment development in India.....	166
<b>Anna Czech</b> , Energy crises in contemporary world.....	174
<b>Wioletta Czemiel-Grzybowska</b> , Sources of financing small and medium enterprises in Europe during the crisis .....	183
<b>Katarzyna Czerewacz-Filipowicz</b> , Anti-crisis policy of the Russian Federation in the area of the Eurasian Economic Community .....	194

---

<b>Małgorzata Czerwińska</b> , Freedom of the internal market and the common EU competition policy and competitiveness of companies.....	207
<b>Małgorzata Domiter</b> , The importance of global trading rules with special regard to the Most Favoured Nation clause for developing countries.....	222
<b>Jerzy Dudziński</b> , Remarks on financial investors' engagement on commodity markets.....	233
<b>Bartosz Fortuński</b> , Is the global energy integrates with EU energy policy objectives? .....	243
<b>Elżbieta Golemska</b> , New methods of logistics management in the internationalization of Polish firms.....	255
<b>Eugeniusz Gostomski</b> , The process of creating the banking union in the eurozone .....	266
<b>Małgorzata Grącik-Zajaczkowski</b> , Fair trade: an opportunity or a threat for the development of the South? .....	276
<b>Tomasz Gutowski</b> , Foreign direct investments as the main way of transnational corporations' investments in Poland.....	286
<b>Marcin Haberla, Sebastian Bobowski</b> , From the medieval university to the university of the third generation.....	297
<b>Rafał Hryniewiecki</b> , Energy diplomacy – theoretical framework and practical applications .....	307
<b>Małgorzata Janicka</b> , The liberalization of capital flows in the presence of the evolution of the international monetary system.....	318
<b>Anna H. Jankowiak</b> , Japanese business communication model and the opening of the Japanese economy to the process of globalization .....	327
<b>Dorota Jankowska, Agnieszka Majka</b> , Changes on the local labor markets of the Podkarpackie Voivodeship in terms of the transformation of the three-sector structure of employment.....	336
<b>Dorota Jarema</b> , ASEM response to the global financial crisis .....	345
<b>Bohdan Jeliński</b> , Main consequences of global economy crisis .....	356
<b>Ewa Klima, Magdalena Rosińska-Bukowska</b> , The crisis of 2008 – analysis of European society's perception of the phenomenon.....	367
<b>Barbara Klimas</b> , Crisis of the welfare state and difficulties in limiting the social functions of the state.....	377
<b>Artur Klimek</b> , Inflows of foreign direct investment from emerging economies to Poland.....	387
<b>Karolina Klupś</b> , Foreign direct investment in Ukraine and the Ukrainian foreign investment flows in the years 2004-2013 .....	399
<b>Agnieszka Kłysik-Uryszek</b> , Impact of economic crisis on Polish outward FDI	409
<b>Agnieszka Konopelko</b> , The European Union policy towards the countries of the South Caucasus region in the context of the global financial crisis.....	420
<b>Radosław Koszewski</b> , The use of fuzzy sets in the selection of candidates to an alliance .....	428

<b>Patrycja Krawczyk</b> , Impact of the crisis on financial and banking markets in the 21 <sup>st</sup> century on the rating of selected countries.....	438
<b>Anetta Kuna-Marszałek</b> , Building cooperation between science and business – literature review .....	449
<b>Jarosław Kuśpit</b> , Economic effects of the European Neighborhood Policy of the European Union towards the countries of Eastern Europe during the economic crisis .....	458
<b>Aleksandra Kuźmińska-Haberla</b> , Country of origin of a product in the modern economy .....	468
<b>Małgorzata Stefania Lewandowska, Tomasz Gołębiowski</b> , Innovativeness and international competitiveness of Polish industry. Research outcomes .....	479
<b>Marek Maciejewski</b> , The reliability of the states in the face of public finance crisis .....	492
<b>Agnieszka Majka</b> , Diversification of investment attractiveness of counties in the Podkarpackie Voivodeship.....	501
<b>Dominika Malchar-Michalska</b> , International cereal trade in Low-Income Food-Deficit Countries in the context of the world food price surge 2006-2011 ..	512
<b>Arkadiusz Malkowski</b> , Strategic management in building the competitive region on the example of Cross-border Co-operation Operational Programme of the Republic of Poland and the Czech Republic 2007-2013....	522
<b>Arkadiusz Malkowski, Agnieszka Malkowska</b> , Budowa konkurencyjnego regionu na przykładzie Euroregionu Pomerania.....	532
<b>Witold Malachowski</b> , Anti-crisis policy of Germany and European integration .....	544
<b>Jakub Marszałek</b> , Convertible bonds issuance in the time of world financial crisis .....	554
<b>Grzegorz Mazur</b> , A new shape of the Generalised System of Preferences of the European Union .....	565
<b>Lidia Mesjasz</b> , State insolvency – historical experience and lessons for current economic policy.....	576
<b>Joanna Michalczyk</b> , Main determinants of Poland’s food security and an attempt of its measuring .....	591
<b>Wawrzyniec Michalczyk</b> , The importance of intra-industry exchange in Polish foreign trade in agri-food products .....	606
<b>Bartosz Michalski</b> , Technological advancement of Polish exports in the first decade of the 21 <sup>st</sup> century .....	618
<b>Tomasz Michalowski</b> , Debt crisis in the eurozone and the sustainability of the euro/CFA franc rate.....	629
<b>Ewa Mińska-Struzik</b> , Barriers for exporting activities in Polish high-tech enterprises – own study results .....	640



**Witold Małachowski**

---

## **POLITYKA ANTYKRYZYSOWA NIEMIEC A INTEGRACJA EUROPEJSKA**

---

**Streszczenie:** Niemcy pełnią ważną funkcję w procesie integracji europejskiej. Z ogromnym zaangażowaniem uczestniczą w pogłębianiu integracji ekonomicznej, przemianach instytucjonalnych oraz w kolejnych etapach rozszerzania europejskiej integracji. Czy ekonomiści i firmy niemieckie oraz decydenci polityczni w Niemczech spodziewali się światowego kryzysu finansowego, a nawet ekonomicznego? Jak dużym zaskoczeniem był dla gospodarki niemieckiej światowy kryzys gospodarczy oraz w jakim stopniu została nim dotknięta gospodarka niemiecka? Jakie działania antykryzysowe zostały zastosowane, aby dokonać sanacji gospodarki niemieckiej? Czy konsekwencje kryzysu dla gospodarki niemieckiej są aż tak dotkliwe, że wymagają istotnych korekt w dotychczasowym modelu społecznej gospodarki rynkowej. To zasadnicze pytania badawcze, na które zostaje podjęta próba odpowiedzi.

**Słowa kluczowe:** gospodarka Niemiec, integracja europejska, kryzys ekonomiczny, pakiety antykryzysowe.

### **1. Wstęp**

Niemcy pełnią ważną funkcję w procesie integracji europejskiej. Często dla podkreślenia roli Niemiec używa się określenia, że są siłą napędową europejskiej integracji ekonomicznej. Polityka europejska dla wszystkich partii politycznych w Niemczech odgrywa rolę kluczową. Niemcy z ogromnym zaangażowaniem uczestniczą w pogłębianiu integracji ekonomicznej, przemianach instytucjonalnych oraz w kolejnych etapach rozszerzania europejskiej integracji o nowe państwa członkowskie.

Jak dużym zaskoczeniem był dla gospodarki niemieckiej światowy kryzys gospodarczy oraz w jakim stopniu została nim dotknięta gospodarka niemiecka? Jakie działania antykryzysowe zostały zastosowane, aby dokonać sanacji gospodarki niemieckiej? Czy konsekwencje kryzysu dla gospodarki niemieckiej są aż tak dotkliwe, że wymagają istotnych korekt w dotychczasowym modelu społecznej gospodarki rynkowej. To zasadnicze pytania, na które zostaje podjęta próba odpowiedzi. Skłania to do przeprowadzenia analizy zmian, które dokonują się w gospodarce Niemiec.

## 2. Gospodarka Niemiec przed kryzysem

Gospodarka Niemiec, mimo osłabienia tempa wzrostu w ostatnich kilkunastu latach, jest nadal jedną z przodujących w świecie. Pod względem wytwarzanego produktu krajowego Niemcy zajmują czwarte miejsce za Stanami Zjednoczonymi, Chinami i Japonią<sup>1</sup>.

Jeszcze większa jest rola Niemiec w międzynarodowym podziale pracy. Pod względem wielkości eksportu Niemcy zajmują obecnie trzecie miejsce za Chinami i Stanami Zjednoczonymi. Nadal jednak zajmują pierwsze miejsce pod względem osiągniętych nadwyżek eksportu nad importem, czyli dodatniego salda w handlu zagranicznym. Towary niemieckie tradycyjnie cieszą się dużym prestiżem i zaufaniem co do ich jakości.

O roli Niemiec w procesie integracji europejskiej świadczy m.in. niemiecki udział w budżecie Unii Europejskiej, który jest największy, i do tego Niemcy są płatnikiem netto. Uważa się zatem, że Niemcy są tradycyjnie motorem integracji europejskiej co do zarówno jej dalszego pogłębiania, jak i poszerzania. Niemcy były konsekwentnym zwolennikiem wprowadzenia wspólnej europejskiej waluty, przez co stały się jeszcze ważniejszym filarem gospodarczym jednoczącej się Europy.

Bardzo nowoczesna, odpowiadająca najwyżej rozwiniętym gospodarczo państwom świata, jest struktura wytwarzanego produktu krajowego w Niemczech. W 2011 r. produkt krajowy brutto został wytworzony w Niemczech w 68,9% w usługach, w 30,1% w przemyśle i w 1% w rolnictwie. Odpowiadała temu struktura zatrudnienia w wytwarzanym PKB: w 73,8% w usługach, w 24,6% w przemyśle, 1,6% w rolnictwie<sup>2</sup>.

Realne zmiany rok do roku w procentach w wytworzonym PKB w poszczególnych latach w okresie 2002-2011 wynosiły: 2002 – 0,0; 2003 – -0,4; 2004 – 0,7; 2005 – 0,8; 2006 – 3,9; 2007 – 3,4; 2008 – 0,8; 2009 – -5,1; 2010 – 3,6; 2011 – 3,0<sup>3</sup>.

Przemysł niemiecki tworzy 6 mln miejsc pracy, a w 2011 r. wartość sprzedaży wyniosła 1,5 bln euro. To dowodzi, że w przemyśle niemieckim, mimo zagranicznych inwestycji bezpośrednich, liczba miejsc pracy ulega nadal zwiększeniu oraz wzrasta wydajność pracy.

Wyroby przemysłu niemieckiego cieszą się wysokim uznaniem klientów na całym świecie ze względu na ich nowoczesność i jakość oraz gwarancje usług serwisowych. Są to wyroby konkurencyjne i mające duży popyt, mimo że nie są tanie. Szczególnie Niemcy są dumni ze swego przemysłu motoryzacyjnego. Samochody koncernu Volkswagena, Daimlera czy BMW należą do najbardziej rozpoznawalnych marek. Uzupełniają je wyroby innych koncernów, takich jak Siemens, Tyssen-

---

<sup>1</sup> International Monetary Fund 2013: PKB w 2011 r. w mld USD: USA 17.578, Chiny 7.298, Japonia 5.869, Niemcy 3.577.

<sup>2</sup> Statistisches Bundesamt Deutschland 2012.

<sup>3</sup> Tamże.

-Krupp, Bayern, BASF, Bosch. Utrzymują one swoją innowacyjność i skutecznie konkurują z innymi międzynarodowymi koncernami. Kluczową rolę odgrywają w nich inwestycje na badania i rozwój. Warto zwrócić uwagę, że jedynie w koncernie Siemens roczne wydatki na badania i rozwój przewyższają wydatki na badania i rozwój w Polsce.

### 3. Skutki światowego kryzysu gospodarczego dla gospodarki Niemiec

Światowy kryzys gospodarczy wywołał w Niemczech ogromny niepokój: Niemcy jako czołowe państwo w światowym eksporcie są bardzo wrażliwe na światową koniunkturę. W tym państwie, w którym eksport ma tak duży udział w wytwarzanym produkcie krajowym, negatywne zmiany w gospodarce światowej wręcz wymuszają konieczność szybkiej reakcji.

Nasilający się szczególnie od połowy 2008 r. spadek popytu zagranicznego spowodował załamanie eksportu niemieckiego, które silnie przyczyniło się do pojawienia się recesji w Niemczech. Eksport, który od 2005 r. zwiększał się średniorocznie o ponad 7% w porównaniu z rokiem poprzednim, w 2008 r. wzrósł tylko o 2,7%, a w 2009 r. zanotował bezwzględny spadek o 16%. Nadwyżka w bilansie handlowym Niemiec z 7,5% PKB w 2008 r. spadła w 2009 r. do 4,8 %. Rosnące niewykorzystane moce przerobowe i ograniczenia kredytowania ograniczyły inwestycje o 20% w 2009 r. w porównaniu z rokiem poprzednim

Silne uzależnienie wzrostu gospodarczego Niemiec od eksportu, w tym szczególnie wrażliwych na wahania koniunktury dóbr inwestycyjnych, spowodowało, że w 2008 r. roczne tempo wzrostu PKB Niemiec zmniejszyło się do 0,8%, a w 2009 r. spadek PKB Niemiec wyniósł -5,1%. Wraz z nim w 2008 r. zmniejszyła się konsumpcja indywidualna o -0,1%, a w 2009 r. stopa bezrobocia wzrosła do 8,6%.

W 2008 r. wzrosło też zadłużenie publiczne – do 65,9% PKB, a w 2009 r. wystąpił dalszy wzrost zadłużenia publicznego – do 73,4% PKB, oraz deficytu budżetowego – do -3,9% PKB, co oznacza w obu wypadkach przekroczenie kryteriów stabilności finansowej określonych w Pakcie Stabilności i Wzrostu i w traktacie z Maastricht.

Jako najważniejszy problem społeczny w Niemczech, ze względu na skalę tego zjawiska i jego konsekwencje ekonomiczne, społeczne i polityczne, traktowane jest bezrobocie. Dynamiczny wzrost bezrobocia rozpoczął się zwłaszcza od chwili zjednoczenia Niemiec: w 1993 r. bezrobocie przekroczyło liczbę 3 mln, w 1997 r. 4 mln<sup>4</sup>.

Najwyższy poziom bezrobocia osiągnęło w Niemczech w 2004 r., kiedy przekroczyło poziom 5 mln bezrobotnych. Od tego czasu nastąpiło poprawienie tempa

---

<sup>4</sup> Por.: T. Budnikowski, *Reforma niemieckiego rynku pracy*, [w:] *Dokąd zmierzają Niemcy. Reformy polityczne, gospodarcze i społeczne*, red. B. Brocka-Palacz, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2008, s. 214-228.

wzrostu gospodarczego i wzrostu miejsc pracy, które doprowadziło do zmniejszania stopy bezrobocia i liczby bezrobotnych. We wrześniu 2008 r. stopa bezrobocia spadła do poziomu 7,4%, czyli 3 mln bezrobotnych. Oznacza to, że bezrobocie w ciągu niespełna czterech lat zmniejszyło się o 2 mln. Nadal jednak bezrobocie w Niemczech traktowane jest jako jeden z najważniejszych problemów społecznych.

W przeciwieństwie do USA stosunkowo ograniczony był wpływ kryzysu na sektor bankowy. Pierwsze objawy kryzysu finansowego w niemieckim systemie bankowym odnotowano w 2007 r. w Deutsche Industriebank AG (Banku Przemysłowym SA) w wyniku zbyt ryzykownych operacji na amerykańskim rynku hipotecznym. Pomoc głównego akcjonariusza, państwowego banku Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW), w wysokości 8,1 mld euro oraz 200 mln euro ze strony niemieckich Sparkassen (kas oszczędnościowych), uchroniła bank przed bankructwem. W sierpniu 2008 r. bank został kupiony przez fundusz inwestycyjny Lone Star z Düsseldorfu.

Drugim bankiem niemieckim, w którym wystąpiły problemy finansowe, był Sachsen Landesbank (Bank Krajowy Saksonii). W tym przypadku pomoc udzielona przez Kreditanstalt für Wiederaufbau w wysokości 17,3 mld euro nie wystarczyła, aby uchronić bank przed sprzedażą. Sachsen Landesbank został kupiony przez Baden-Württemberg Landesbank (Bank Krajowy Badenii-Wirtembergii) z długami w wysokości 364 mln euro. Nastęstwem upadku w USA banku Lehman Brothers były straty finansowe odnotowane przez dwa kolejne banki krajowe: Bayern Landesbank i West Landesbank. Oba banki zostały uratowane dzięki pomocy rządów krajowych Bawarii i Nadrenii Westfalii oraz niemieckich Sparkassen.

Za punkt przełomowy kryzysu finansowego w gospodarce niemieckiej uważa się ogłoszenie niewypłacalności przez fundusz inwestycyjny Hypo Real Estate, który udzielał kredytów hipotecznych na niemieckim rynku nieruchomości. Spółka-córka Depfa, działająca w Irlandii, odnotowała tak duże straty finansowe, że nie mogła ich pokryć spółka-matka, czyli Hypo Real Estate. Rząd federalny Niemiec podjął 29.09.2008 r. decyzję o pomocy dla Hypo Real Estate. Zgromadzony fundusz rządowo-bankowy wyniósł 35 mld euro, z czego 26,6 mld euro było gwarantowanych przez państwo niemieckie. Była to największa pomoc państwowa udzielona bankowi w historii Republiki Federalnej Niemiec. Problemy finansowe banków niemieckich miały wpływ na obniżenie notowań na giełdzie. Niemiecki indeks giełdowy DAX odnotował najniższy poziom od 2006 r. Największe straty odnotowały akcje Hypo Real Estate (o 74 %), a także akcje Commerzbank i Dresdner Bank (o 24 %), w związku z planowaną fuzją obu banków.

Kryzys w sektorze finansowym miał wpływ na inne działy gospodarki niemieckiej. Ograniczenie konsumpcji dotknęło zwłaszcza przemysł samochodowy. Szczególnie spektakularnym przypadkiem, wynikającym z ekonomicznych powiązań gospodarek USA i Niemiec, był kryzys jednego z największych producentów samochodów Opel GM. Na skutek kryzysu firmy-matki – General Motors w USA, wstrzymana została produkcja w zakładach Opel GM w Niemczech i w niektórych

państwach europejskich: Belgii i Wielkiej Brytanii. Bankructwo firmy Opel GM oznaczałoby utratę ponad 100 000 miejsc pracy w Niemczech, ze względu na rozbudowaną sieć dostawców i partnerów Opla. Rząd niemiecki, z osobistym zaangażowaniem kanclerz Angeli Merkel, intensywnie poszukiwał rozwiązania, aby nie doprowadzić do bankructwa Opla AG, deklarując gwarantowaną pomoc finansową i sprawdzając potencjalnych nabywców. 10.09.2009 r. ogłoszono, że nowym właścicielem Opla zostanie konsorcjum z międzynarodowym kapitałem, w tym rosyjskim. Jednak 3.11.2009 r. zarząd GM ogłosił rezygnację ze sprzedaży Opla i pozostawienie go w strukturze koncernu. Oznaczało to podtrzymanie zamiaru redukcji zatrudnienia w niektórych europejskich fabrykach Opla GM.

Skutki kryzysu gospodarczego dotknęły w Niemczech również działu usług. W czerwcu 2009 r. niewypłacalność ogłosiła grupa Arcandor, do której należy sieć domów towarowych Karstadt, dom sprzedaży wysyłkowej Quelle oraz biura podróży Neckermann, Bucher Last Minute i Condor.

Warto jeszcze wymienić bankructwa takich znanych firm, jak: producent porcelany Rosenthal, prywatny bank Weserbank, sieć domów towarowych Hertie czy firma z branży modelarstwa kolejowego Märklin. Jedynie w pierwszym kwartale 2009 r. według danych niemieckiego urzędu statystycznego niewypłacalność ogłosiło 39 004 podmioty gospodarcze.

## **4. Działania antykryzysowe w gospodarce Niemiec**

W związku z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną, rosnącym bezrobociem w warunkach rozwijającego się światowego kryzysu rząd Republiki Federalnej Niemiec przygotował w latach 2008-2009 trzy pakiety antykryzysowe wspomagające koniunkturę.

### **4.1. Pakiet zerowy wspomagający koniunkturę**

Przyjęty 14.10.2008 r. przez rząd federalny Pakiet „0” (Konjunkturpaket „0”) o nazwie „Pakiet działań na rzecz obniżenia obciążeń podatkowych, stabilizacji kosztów ubezpieczenia społecznego i inwestycji w rodzinę” był sfinansowany w latach 2009-2010 przez budżet federalny w łącznej wysokości 28,4 mld euro. Na pakiet ten składały się „Inwestycje w rodzinę” – zwiększenie od 1.01.2009 r. ulgi podatkowej na dziecko o 200 euro – do 6024 euro kwoty wolnej od podatku (Kinderfreibetrag), i wysokości zasiłków na dzieci o 10 euro miesięcznie – do 164 euro, a od trzeciego dziecka do 195 euro (Kindergeld). Ponadto do 4000 euro zwiększono możliwość odpisów od podatku wydatków remontowych gospodarstw domowych.

1. Zmniejszenie stawki ubezpieczenia społecznego z tytułu bezrobocia do 2,8% od 1.01.2009 do 30.06.2010 r.

2. Umożliwienie od 2010 r. odpisów od podatku limitowanych wydatków z tytułu ubezpieczeń chorobowych u prywatnych ubezpieczycieli.

3. Zasiłki dla uczniów w wysokości 100 euro z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego (Schulstarterpaket) dla dzieci kwalifikujących się do udzielenia pomocy.

4. Przywrócenie ryczałtu odpisu podatkowego z tytułu dojazdów do pracy.

W kwocie 28,4 mld euro dodatkowych wydatków budżetowych na ww. cele ponad 16 mld euro przypadało po połowie na działania opisane w punktach 3 i 5, ok. 7 mld i 4 mld euro dotyczyło odpowiednio punktów 2 i 1, a ok.  $\frac{1}{4}$  mld euro wydatkowane zostało na zasiłki z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.

#### 4.2. Pierwszy pakiet wspomagający koniunkturę

Pierwszy pakiet wspomagający koniunkturę „Konjunkturpaket I” (Konjunkturpaket I, 2009) o nazwie „Utrzymanie zatrudnienia przez wzmocnienie wzrostu” został przyjęty przez rząd federalny 5 listopada 2008 r.

Głównym celem tego pakietu było utrzymanie zatrudnienia za pomocą działań pro wzrostowych, w tym wspierania inwestycji, przedsięwzięć pobudzających popyt przedsiębiorstw, gospodarstw domowych i samorządów na łączną kwotę 50 mld euro w latach 2009-2010. Ponadto przeznaczono dodatkowo 20 mld euro na zapewnienie finansowania inwestycji i płynności przedsiębiorstw.

Konkretnie pierwszy pakiet wspomagający koniunkturę przewidywał 13 kierunków działań:

1. Wspieranie energooszczędnego budownictwa, w tym remontów budynków, w latach 2009-2011 w łącznej kwocie 3 mld euro. Program zarządzany przez Kredytowy Bank Odbudowy (KfW – Kreditanstalt für Wiederaufbau) został sfinansowany za pomocą preferencyjnych kredytów przez niego udzielanych. Spodziewanym skutkiem programu było zwiększenie zatrudnienia w tym sektorze oraz zmniejszenie zużycia energii.

2. Podwojenie od 1.01.2009 r. ulg podatkowych z tytułu remontów w podatku dochodowym dla gospodarstw domowych, które przewidywały możliwość odliczenia od podatku 20% od 6000 euro za zapłacone usługi remontowo-modernizacyjne wykonywane przez rzemieślników. W rezultacie szacuje się, że koszty usług dla gospodarstw domowych zmniejszyły się o 1,5 mld euro rocznie, co doprowadziło do wzrostu popytu na tego rodzaju usługi. Jednocześnie obroty w rzemiośle wzrosły o 10 mld euro, tj. o 2% w skali roku. Ograniczeniu uległa też szara strefa.

3. Wprowadzenie specjalnych odpisów amortyzacyjnych dla MŚP w latach 2009-2010 od podwyższonej wartości majątku przedsiębiorstwa, zróżnicowanego według zasad rozliczeń firmy – od 175 000 do 335 000 euro. Możliwy odpis to 20% rocznie na 5 lat lub nawet do 45% w pierwszym roku w połączeniu z niższą ulgą degresywnego odpisu amortyzacyjnego. Specjalne odpisy umożliwiły zmniejszenie obciążeń podatkowych i w rezultacie zwiększyły płynność, skalę inwestycji i tworzenia kapitału własnego przez MŚP. Sprzyjało to rozwojowi sektora MŚP w warunkach kryzysu.

4. Wprowadzenie degresywnych odpisów amortyzacyjnych do 25% w sektorze MŚP na ruchome środki majątkowe w ramach podejmowanych inwestycji w latach



2009-2010. Wartość tych odpisów (traktowanych jako łączne odciążenie podatkowe) wyniosła 2,5 mld euro. W ten sposób stworzone zostały warunki przeciwdziałające ograniczaniu inwestycji i zwiększające skuteczność specjalnych odpisów amortyzacyjnych w tym sektorze (opisanych w pkt 3).

5. Utworzenie 1000 dodatkowych stanowisk pracy w urzędach pracy (według nowego nazewnictwa w agencjach pracy) w celu zintensyfikowania pomocy dla osób znajdujących się jeszcze w okresie wypowiedzenia i znalezienia im nowego zatrudnienia. Działanie to miało ograniczyć wzrost bezrobocia w warunkach kryzysu i przyspieszyć znalezienie nowego miejsca pracy dla pracobiorców w okresie przed utratą dotychczasowego zatrudnienia.

6. Wydłużenie w 2009 r. okresu pobierania dopłat dla przedsiębiorców z tytułu uwarunkowanych kryzysem przestojów w pracy z 12 do 18 miesięcy. Działanie to zapobiegało zwolnieniom pracowników w sytuacjach przestojów wywołanych załamaniem koniunktury i związanym z tym brakiem zamówień. Dopłaty do 67% wynagrodzenia pracowniczego mogą być uruchamiane, gdy przestoje obejmą 1/3 zatrudnionych pracowników i ich dochody spadną powyżej 10%.

7. Realizacja zadania wspólnotowego „Poprawa regionalnych struktur gospodarczych”, którego celem w 2009 r. było dofinansowanie ze środków rządowych w kwocie 200 mld euro inwestycji przemysłowych w słabiej rozwiniętych regionach oraz służących gospodarce inwestycji podejmowanych przez samorządy.

8. Wdrażanie programu „Innowacje i inwestycje w komunikacji”, na który przeznaczono po 1 mld euro w 2009 i 2010 r., miało na celu przyspieszenie inwestycji komunikacyjnych. Dotyczyło to inwestycji, które umożliwiły likwidację zatorów w infrastrukturze komunikacyjnej, głównie na szlakach drogowych, a następnie na kolejowych i wodnych. Inwestycje te pozwoliły na zmniejszenie opóźnień w prowadzonych na tych szlakach pracach remontowych. W rezultacie doprowadziły do zmniejszenia kosztów zatorów dla obywateli, gospodarki i środowiska oraz zwiększyły liczbę zleceń dla budownictwa, w tym dla sektora MŚP.

9. Rozszerzenie specjalnych programów dokształcania dla starszych i mniej wykwalifikowanych pracobiorców miało na celu ograniczenie liczby ich zwolnień z pracy i wzrostu bezrobocia. Program przewidywał dopłaty dla pracodawców, którzy wspierać będą dokształcanie pracowników, oraz zasiłki dla starszych pracowników na kształcenie zawodowe.

10. Wspieranie innowacji, w tym fundusze startowe dla początkujących na rynku przedsiębiorstw, i innowacje w zakresie oszczędzania energii miały na celu wspierać transfer innowacji i ich wdrożenia produktowe. Uruchomione były przez KfW oferty finansowania projektów innowacyjnych, w tym w zakresie produkcji energii z surowców kopalnych oraz technologii solarnych wytwarzania energii elektrycznej i ciepła.

11. Uruchomienie przez KfW w 2009 r. puli kredytowej w wysokości 15 mld euro miało na celu poprawę poziomu kredytowania w gospodarce, szczególnie w sektorze MŚP. KfW udzielał przedsiębiorstwom, których obroty nie przekraczają

500 mln euro rocznie, poręczeń do 90% zaciągniętych średnio- i długoterminowych kredytów w prywatnych bankach oraz gwarancji finansowania do 50% środków przedsiębiorstw. W program włączona została Komisja Europejska.

12. Zwiększenie przez KfW o 3 mld euro funduszu kredytowania inwestycji infrastrukturalnych w gminach o słabo rozwiniętej infrastrukturze. W programie chodziło o wsparcie kredytowe na preferencyjnych warunkach ważnych inwestycji infrastrukturalnych realizowanych przez organy samorządowe.

### 4.3. Drugi pakiet wspomagający koniunkturę

Drugi pakiet wspomagający koniunkturę (Konjunkturpaket II, 2009), zwany także paktem na rzecz zatrudnienia i stabilności, w łącznej kwocie 50 mld euro został zaakceptowany przez rząd federalny 14.01.2009 r. W dniach 5.-6.03.2009 r. ten pięciopunktowy pakiet przeszedł pomyślnie proces legislacyjny w Bundestagu i Bundesradzie. Kontynuowano w nim założenia poprzednich pakietów i wprowadzono do realizacji nowe zadania:

1. Poprawa sytuacji obywateli – odciążenia podatkowe gospodarstw domowych i MŚP. W programie tym przewidziano na czas nieokreślony obniżkę stawki pierwszego progu dla podatku dochodowego od osób fizycznych z 15 na 14% oraz zwiększenie kwoty wolnej od podatku o 170 euro od 1.01.2009 r. Odciążenia te w latach 2009-2010 wyniosły 9 mld euro. Ponadto ustawowe składki ubezpieczenia zdrowotnego dla pracobiorców i pracodawców zmniejszono każdą po 0,6 punktu procentowego i wprowadzono jednorazowy zasiłek na każde dziecko w wysokości 100 euro. Działania te miały doprowadzić do wzrostu popytu wewnętrznego, w tym szczególnie wśród grup obywateli o niskich i średnich dochodach.

2. Zapewnienie zatrudnienia w warunkach kryzysu było głównym celem rządu federalnego. Jednym z instrumentów były dopłaty dla przedsiębiorców z tytułu uwarunkowanych kryzysem przestojów w pracy. Działanie to miało zapobiegać zwolnieniom pracowników w sytuacjach przestojów wywołanych załamaniem koniunktury i związanych z tym brakiem zamówień. Kolejnym instrumentem przeciwdziałającym zwolnieniom była intensyfikacja działań wspierających podnoszenie kwalifikacji pracowników i aktywizację zawodową. Na te cele zostało przeznaczonych w budżecie federalnym w latach 2009-2010 ponad 2 mld euro, przy czym w urzędach zatrudnienia liczba etatów zwiększona została o 5000.

3. Zmniejszanie zadłużenia publicznego – długookresowa polityka zrównoważonego budżetu. Wzrastające zadłużenie publiczne w Niemczech stwarza zagrożenie, że przyszłe pokolenia, szczególnie w związku ze starzeniem się społeczeństwa, będą nadmiernie obciążone spłatą narastających długów. Byłoby to sprzeczne z zasadą sprawiedliwego podziału obciążeń pomiędzy obecnymi i przyszłymi pokoleniami i zagrażałoby sprawności systemu opieki społecznej w przyszłości.

4. Program przyszłych inwestycji w sferze budżetowej miał na celu jeszcze w fazie recesji stworzenie podstaw dla nowych miejsc pracy, rozwoju innowacji



i poprawy infrastruktury społecznej. Dotyczyło to inwestycji w oświacie i szkolnictwie wyższym, infrastruktury miejskiej (komunikacja, szpitalnictwo) oraz w zakresie technologii informatycznych. Na potrzeby finansowania utworzony został fundusz umorzeniowy, w którym między innymi przewidziano 4 mld euro na te cele. Z niego także w dodatkowej łącznej kwocie 1,5 mld euro wypłacana była premia ekologiczna w związku z zakupem nowego samochodu.

5. Program kredytowo-poręczeniowy – wspieranie inwestycji, innowacji i popytu w gospodarce (oprócz puli kredytowej KfW w wysokości 15 mld euro dla małych i średnich przedsiębiorstw uruchomiony został fundusz poręczeniowy w wysokości 100 mld euro). Na program ten składało się wiele działań wspierających finansowanie: inwestycji, eksportu, wynalazczości w sektorze MŚP (finansowanej w ramach zwiększonego Centralnego Programu Innowacyjnego dla MŚP – do 250 zatrudnionych) oraz w większych przedsiębiorstwach, a także rozwój szerokopasmowego Internetu.

Ponadto w ramach tego programu w 2009 r. z Funduszu Umorzeniowego wypłacana była premia środowiskowa w wysokości 2500 euro dla posiadaczy starszych niż dziewięć lat samochodów. Aby otrzymać tę premię, posiadacz starego samochodu zobowiązany był do przekazania go do złomowania przy jednoczesnym zakupie nowego lub rocznego samochodu spełniającego co najmniej normę emisji spalin Euro-4. W ten sposób realizowano kilka celów: zmniejszono liczbę pojazdów bardziej obciążających środowisko i wprowadzono nowe o mniejszej emisji spalin. Jednocześnie łączna wartość wypłacanych premii w 2009 r. w wysokości 1,5 mld euro miała przyczynić się do intensyfikacji zakupów samochodów, szczególnie kupowanych przez grupy mniej zamożnych użytkowników. W powiązaniu ze zmianami podatku od pojazdów silnikowych, wprowadzonymi w „Konjunkturpaket I”, miało to przyczynić się do utrzymania produkcji i zatrudnienia w branży samochodowej oraz w sektorach z nią współpracujących.

## 5. Ocena skuteczności działań antykryzysowych w Niemczech

Do najbardziej skutecznych instrumentów działań antykryzysowych należy subsydiowanie inwestycji i zwiększenie inwestycji rządowych oraz konsumpcji rządowej, w dalszej kolejności – redukcja opodatkowania konsumpcji i obciążeń kosztów pracy oraz transfery budżetowe, najsłabiej zaś działającym instrumentem jest redukcja opodatkowania przedsiębiorstw.

Analizując instrumenty przewidziane w opisanych niemieckich pakietach wspierających koniunkturę, wskazać należy, że duża ich część dotyczyła wspierania działalności inwestycyjnej w gospodarce, głównie za pomocą preferencyjnych kredytów i inwestycji rządowych. Na kredyty te zarządzane przez KfW składało się: 15 mld euro na poprawę poziomu kredytowania w gospodarce, szczególnie w sektorze MŚP, w tym na udzielanie poręczeń do 90% zaciągniętych średnio- i długoterminowych kredytów w prywatnych bankach oraz 100 mld euro w ramach poręczonego fundu-

szu wspierającego finansowanie innowacji, inwestycji i popytu w gospodarce, 3 mld euro na preferencyjne kredyty na cele energooszczędnego budownictwa, 3 mld euro na kredytowanie inwestycji infrastrukturalnych w gminach o słabo rozwiniętej infrastrukturze. Łączna pula kredytów i poręczeń KfW w ramach obu pakietów wynosiła 121 mld euro.

Realizacja tych nakładów w latach 2009-2010 oznaczała, iż ok. 2% PKB Niemiec przeznaczano rocznie na stymulowanie koniunktury za pomocą subsydiowania inwestycji. Przeznaczenie 1% PKB Niemiec na ten cel spowodowało roczny wzrost PKB od 1,37% do 2,19% w warunkach sprzyjającej polityki pieniężnej.

Z kolei w ramach inwestycji rządowych przeznaczono 200 mld euro na inwestycje przemysłowe w słabiej rozwiniętych regionach Niemiec, 2 mld euro na program „Innowacje i inwestycje w komunikacji” oraz 4 mld euro na fundusz umorzeniowy, z którego sfinansowane zostały inwestycje w oświacie, infrastrukturze, lecznictwie i informatyce. Łącznie na inwestycje rządowe przeznaczono 206 mld euro.

Zrealizowanie tych nakładów w latach 2009-2010 oznaczało, iż nakłady odpowiadające ok. 4% PKB Niemiec przeznaczano rocznie na stymulowanie koniunktury za pomocą inwestycji rządowych. Przeznaczenie 1% PKB Niemiec na ten cel umożliwiło wzrost PKB od 1,07% do 1,4% w warunkach sprzyjającej polityki pieniężnej.

Na trzecim miejscu pod względem skuteczności obu pakietów plasowało się: zmniejszenie opodatkowania konsumpcji, w tym zwolnienia podatkowe przy zakupie nowych samochodów spełniających normy emisji spalin Euro-5 i Euro-6, jak i premia środowiskowa 2500 euro przy zakupie nowego lub rocznego samochodu spełniającego co najmniej normę Euro-4, powiązana z obowiązkiem złomowania ponad 9-letniego pojazdu. Choć na ten cel przeznaczono na początku 1,5 mld euro, to efekt pobudzenia popytu i produkcji w branży motoryzacyjnej okazał się bardzo efektywny. Już w drugim półroczu 2009 r. zanotowano wzrost sprzedaży samochodów i zahamowana została tendencja spadkowa ich produkcji. Powodzenie premii środowiskowej wśród kupujących samochody skłoniło rząd federalny do zwiększenia środków na ten cel do 5 mld euro. Wyczerpanie tych środków spowodowało, że zawieszono jej wypłaty 31.08.2009 r.<sup>5</sup>

Pobudzeniu popytu sprzyjało też obniżenie o 1% pierwszego progu podatkowego – z 15% na 14%, o szacowanym odciążeniu ok. 9 mld euro, podwojenie ulg podatkowych w rzemiośle o szacowanym odciążeniu w latach 2009-2010 3 mld euro oraz odciążenie z tytułu degresywnych odpisów amortyzacyjnych szacowane na 2,5 mld euro. Łącznie odciążenia te wyniosły w latach 2009-2010 ponad 16 mld euro, tj. ok. 0,6% PKB Niemiec.

Na czwartym miejscu pod względem skuteczności działania dyskrecjonalnej polityki fiskalnej uszeregować można obniżenie opodatkowania przedsiębiorstw sektora MŚP za pomocą przyspieszonej amortyzacji środków trwałych w przedsiębior-

<sup>5</sup> Bundesamt für Wirtschaftskontrolle, Pressemitteilungen, 2009.

stwach do 20% rocznie z możliwością degresywnego odpisu nawet do 45% w pierwszym roku, wydłużenie okresu pobierania dopłat z tytułu przestojów do 18 miesięcy i fundusze startowe dla początkujących przedsiębiorstw.

Jednym z najpoważniejszych problemów były nadal trudny dostęp do kredytów oraz budzące obawy, szybko powiększające się zadłużenie publiczne sektora rządowego i samorządowego w Niemczech. Kolejne pakiety wspierające koniunkturę miały w tym następujące udziały: pakiet „0” zwiększył je o 28 mld euro, pakiet I o 10,5 mld euro, a pakiet II o ok. 43,8 mld euro, tj. łącznie o 82,3 mld euro (o ok. 3% PKB).

Oceniając skuteczność pakietów antykrzysowych rządu niemieckiego, należy podkreślić, że zostały one szybko wprowadzone w życie. Jednocześnie największe kwoty w latach 2009-2010 przeznaczono na instrumenty o największej skuteczności (dodatkowe pule kredytów i poręczeń oraz inwestycje rządowe), stanowiące ok. 6% PKB Niemiec rocznie. Na pozostałe instrumenty, tj. premię środowiskową i odciążenia podatkowe i aktywizację zawodową, przeznaczono środki stanowiące ok. 0,6% PKB Niemiec. Łącznie interwencja antykrzysowa rządu niemieckiego szacowana na ok. 6,6% PKB rocznie odwróciła tendencję spadku (-5,4%) PKB Niemiec w 2009 r. i doprowadziła do jego wzrostu (3,6%) w 2010 r.<sup>6</sup>

## 6. Podsumowanie

Światowy kryzys gospodarczy wywołał bardzo duże zaniepokojenie w Niemczech i szybką, zdecydowaną reakcję czynników decyzyjnych. Program rządu niemieckiego przewidujący ogromną i przemyślaną pomoc finansową dla gospodarki zyskał niezbędną akceptację parlamentu niemieckiego (Bundestagu i Bundesratu). Niewątpliwie dzięki tym konkretnym programom sanacyjnym negatywny wpływ światowego kryzysu gospodarczego na gospodarkę niemiecką okazał się mniejszy, a jego przezwyciężenie stosunkowo szybkie.

Gospodarka Niemiec, mimo widocznego regresu produktu krajowego w 2009 r., pozostaje nadal jedną z przodujących w świecie. Wytwarzany produkt krajowy należy do największych, szczególnie w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Jeszcze większa rola Niemiec pozostanie w międzynarodowym podziale pracy. Wartość niemieckiego eksportu jest jedynie mniejsza od chińskiego i amerykańskiego. Natomiast pod względem wielkości nadwyżek eksportu nad importem Niemcy są nadal liderem w gospodarce światowej. Towary niemieckie cieszą się dużym prestiżem i zaufaniem co do ich jakości.

Niemcy nadal pełnią ważną funkcję w procesie integracji europejskiej. Niemiecki udział w budżecie Unii Europejskiej jest największy i do tego Niemcy są płatnikiem netto. Uważa się zatem, że Niemcy są tradycyjnie motorem integracji europejskiej, zarówno w sensie jej dalszego pogłębiania, jak i poszerzania. Niemcy były

<sup>6</sup> Statistisches Bundesamt Deutschland, 2009.

konsekwentnym zwolennikiem wprowadzenia wspólnej europejskiej waluty, przez co stały się jeszcze ważniejszym filarem gospodarczym jednoczącej się Europy. Na Niemczech spoczywa obecnie tym większa odpowiedzialność, aby przewyciężyć zaistniałą sytuację kryzysową w wielu państwach członkowskich Unii Europejskiej i wypracować skuteczne i właściwe mechanizmy zapewniające kontynuację procesu integracji europejskiej.

## Literatura

- Bahring A., *Scheitert Deutschland? Abschied von unseren Wunschwelten*, Deutsche Verlag-Anstalt, Stuttgart 1997.
- Der Fischer Weltalmanach*. Fischer Taschenverlag, Frankfurt am Main 2008-2012.
- Małachowski W., *Kapitalizm współczesnych Niemiec*, CeDeWu, Warszawa 2013.
- Osiński J. (red.), *Państwa narodowe wobec kryzysu ekonomicznego*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2010.
- Małachowski W. (red.), *Polska – Niemcy po rozszerzeniu Unii Europejskiej. Bilans i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009.
- Sinn H.-W., *Ist Deutschland noch zu retten?*, Ullstein Buchverlag, München 2005.
- Osiński J. (red.), *Unia Europejska wobec kryzysu ekonomicznego*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2009.
- Volkswirtschaftliche Gesamtrechnungen*, Statistisches Bundesamt Deutschland, Wiesbaden 2009-2012.

## ANTI-CRISIS POLICY OF GERMANY AND EUROPEAN INTEGRATION

**Summary:** Germany plays a leading role in the process of European integration. Germany is actively involved in the development of the institutional European Union, deepening and expanding economic integration of the new Member States. The economy of Germany is one of the leaders in the world. In terms of gross domestic product Germany ranks fourth in the world after the U.S., China and Japan. In terms of exports Germany is third in the world after China and the United States. What negative consequences did the global economic crisis have for the economy of Germany? What was anti-crisis policy of Germany? What were the effects of anti-crisis policy for the German economy? These are the main research questions. In conclusion, the author states that the anti-crisis policy in Germany has been successful. Germany is still the driving force of the European economic integration

**Keywords:** European integration, economy of Germany, global economic crisis, anti-crisis policy.